

ПОЗНАЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ІНФОРМАЦІЇ НА ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕЖАХ НЕПОВНОЛІТНІХ: ЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ

О.В. Волинчук

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського», olenadorosh@yahoo.co.uk

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор О.Я. Чебикін

Безпека є базовою потребою людини. Особистість не може повноцінно функціонувати, не відчуваючи себе захищеною. Зазвичай безпеку розуміють лише у фізичному її вияві, однак вона має багато форм: психологічна, емоційна, інформаційна та ін.

Інформаційна безпека часто не усвідомлюється як щось значуще. Люди не замислюються, що певна інформація може бути некорисною і навіть шкідливою, тому що звикли до прогресу, до постійного перебування інтернету у їхньому житті, не усвідомлюють, що інформація маніпулює їх свідомістю, оскільки повідомлення, які сприймаються, і ті запити, що надходять у різні приймачі від користувачів, видають їх інтереси, бажання, звички. Інформація завжди відфільтровується: важлива поглинається, а неважлива відсіюється. Так дізнаються про персональні вподобання й інтереси.

Інколи маніпулятивні прояви списуються на збіги. Наприклад, у разі запитів особи щодо підвищення кредитного ліміту на її телефон «раптом» надходить повідомлення з пропозицією позики не від банку-кредитора. У випадку інтересу до якогось товару у гаджеті з'являється реклама останнього. Але ці ситуації часто не аналізуються.

Таким чином, люди зазвичай не усвідомлюють, що за ними весь час стежать. Постійна доступність інтернету, тісний зв'язок з гаджетами сприяє тому, що про кожного користувача знають достатньо, щоб впливати на його бажання.

На думку В.А Ємеліна., О.І. Рассказової та О.Ш. Тхостова, технічний прогрес впливає на уявлення про доступність людей, об'єктів та інформації, роблячи їх більш близькими, досяжними. З теоретичної точки зору це призводить до розширення і «розмивання» психологічних меж людини [3].

Слід зауважити, що вищезазначені дослідники розглядають гаджети як нові віртуальні органи людини, які надають не лише нові можливості, а й характеризуються високою ймовірністю появи таких же віртуальних форм «інвалідності» [4].

Тому різноманітні технічні пристрої мають великий (і часто негативний) вплив на психологічні межі, розширюючи їх, вклинюючись у них, порушуючи приватність особистості, а різна інформація впливає на емоційний стан та інші складові структури психіки людини.

Зазначені моменти пояснюють актуальність цього дослідження як з боку інформаційної безпеки особистості, так і з боку вивчення психологічних меж молодих людей, тому основним завданням статті стало дослідження впливу доступності інформації на психологічні межі неповнолітніх.

Безсумнівно, найбільш болючою та актуальною ця проблема бачиться стосовно дітей і підлітків, котрі народилися в умовах доступності різноманітних технічних засобів та інформації й не уявляють життя без них. Діти, у яких межі ще не повністю сформовані, потрапляють у залежність від постійного перебування в інтернеті і «невипускання» телефону з рук. Опіраючись на міркування згаданих дослідників, можна припустити, що така ситуація доступності гаджетів та інформації робить дітей не просто залежними, а викликає значні порушення, спричинені появою так званих «віртуальних органів».

Звичайно, прогрес дає дуже багато переваг, але за законом діалектичного зв'язку протилежностей не може бути здобутків без втрат, і так ми поступово втрачаємо самих себе і наших дітей. Глобалізація сприяє тому, що психологічні межі людини розширюються настільки, щоб можна було увібрати у свій

психологічний простір ледь не цілий світ, що є просто неможливим. Уявімо, що трапиться з особистим простором і межами за такої умови. Вони припинять бути особистими. Вони стануть загальними, усім доступними. Наша психіка припинить бути нашою. Так доходимо до трансценденції у негативному її розумінні.

Світ інформації настільки захоплює і тримає у напрузі, що це може негативно позначитися, як уже було зазначено, на таких елементах психіки, як стани (бадьорість, тривожність аж до депресії) і процеси (зокрема, емоційні і навіть пізнавальні – на сприйманні, уяві). У цьому контексті не можна не згадати ситуацій маніпуляції свідомістю дітей розгалуженою системою «ігор», які навіть закінчувалися смертельно. Зокрема, спільнота, «Синій кит», що мала й інші назви, яка шляхом маніпуляцій залякувала дітей і так впливала на їх психіку, що вони чинили самогубство чи опам'ятовувалися в останні секунди перед його вчиненням. Або ситуації шантажу над дівчатками (і хлопчиками), які через несформованість психологічних меж і відсутність досвіду й належної поінформованості ділилися своїми відвертими знімками у соцмережах, потрапляючи таким чином у залежність від збоченців. Звичайно, відповідальність за такі випадки лежить у першу чергу на батьках, котрі мають контролювати інтереси своїх дітей, однак ці ситуації непоодинокі, і мала б бути розроблена система захисту неповнолітніх від інформації, що може завдати їм шкоди. Однак в Україні немає відповідного закону і сервісів, які могли б захистити підлітків від подібних ситуацій.

Чинне законодавство визначає як життєво важливі інтереси особи в інформаційній сфері України наступні: 1) забезпечення конституційних прав і свобод людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації; 2) недопущення несанкціонованого втручання у зміст, процеси обробки, передачі та використання персональних даних; 3) захищеність від негативного інформаційно-психологічного впливу [5]. Але на практиці вони майже ніяк не реалізуються.

Доречним буде навести дані соціологічного опитування, спрямованого на визначення поведінки школярів в інтернеті, де одне з питань стосувалося віртуальних знайомств, за результатами якого 22% старшокласників могли б піти на зустріч, запропоновану співбесідником в інтернеті, одні, 74% пішли б з другом і лише 4% порадились би з батьками [1].

Очевидно, масштаби цієї проблеми повністю не усвідомлюються суспільством. І корені її треба шукати у багатьох чинниках, таких, як доступність інформації, часто некорисної і небезпечної, наявність у дітей пристроїв, що можуть надавати цю інформацію в режимі «нон-стоп» і, мабуть, відсутність близького контакту з батьками, недовіра до них, якщо за результатами опитування такий низький відсоток підлітків готовий поділитися і порадитися з рідними. Виходить, що діти набагато більше довіряють друзям, ніж батькам. Певною мірою це можна пояснити віковими особливостями підлітків, для яких характерний високий рівень індивідуалізації та сепарації від дорослих, однак за належного контакту з батьками на попередніх етапах розвитку дитини психологічні межі були б сформовані інакше, що не дозволило б підліткам так легко допускати у свій простір незнайомих.

Уже встановлено, що психологічні межі підлітків досить тонкі, що свідчить про їх високу сензитивність [3], водночас це говорить ще й про те, що комусь чи чомусь дуже легко потрапити у психологічний простір юних осіб, порушуючи їх психологічні межі. Це може бути і шкідлива інформація, і небезпечні люди.

Постає питання способів захисту дітей від інформаційного перенасичення. Зауважимо, що ми ще не торкнулися питання перевантаження дітей інформацією взагалі, як такою, у школі, на різноманітних курсах і т. д., яке теж викликає занепокоєння, а сконцентрували увагу на інформаційній безпеці як можливому факторі пошкодження психологічних меж підлітків, їх розширенні, загрози персональному простору небезпечними даними й особами.

Шляхи вирішення цієї проблеми ми вбачаємо, з одного боку, у розробці законодавчої бази, спрямованої на захист особистості (й передусім неповнолітніх) від небезпечного впливу інформації та несанкціонованого використання персональних даних; впровадженні у школі та інших навчальних закладах дисципліни чи виховних годин, що могли б забезпечити поінформованість молодих людей у галузі інформаційної безпеки (це вимагає обізнаності педагогів і психологів в основах такої дисципліни); контролі батьків над інтересами та перебуванням своїх дітей у мережі «Інтернет», а з іншого – у вивченні специфіки, становлення та формування психологічних меж підлітків. Якщо перша частина вимагає вирішення насамперед на державному рівні, то друга є суто психологічною й передбачає прискіпливе вивчення особистісних меж підлітків у порівнянні з межами дітей і дорослих, способів формування та корекції меж у випадку їх депривованості чи травматизації дітей на ранніх етапах сепарації.

У результаті наших теоретичних пошуків доходимо висновків:

- Питання інформаційної безпеки неповнолітніх стоїть дуже гостро. Така ситуація викликана низкою чинників, зокрема, 24-годинною доступністю будь-якої інформації, часто некорисної і шкідливої; некритичним підходом підлітків до неї; неусвідомленням маніпулятивних інформаційних впливів; відсутністю системи захисту дітей від небезпечної інформації та ін.

- Технічний прогрес і доступність інформації суттєво позначаються на психологічних межах людини, передовсім неповнолітніх, розширюючи та розмиваючи їх, порушуючи приватність особистого простору.

- Ситуація доступності гаджетів та інформації робить дітей не просто залежними, а викликає значні порушення, спричинені появою так званих «віртуальних органів».

- Питання інформаційної безпеки неповнолітніх має бути вирішено на державному рівні.

- Феномен психологічних меж вимагає глибокого вивчення на різних етапах
межоутворення.

Література:

1. Владимиров В.А. Информационная безопасность личности. *Молодой ученый*. 2015. № 11 (91).
2. Волинчук О.В. Навчальна група як середовище вивчення психологічних меж підлітків. Науково-практична конференція *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук*. 2020.
3. Емелин В.А., Рассказова Е.И., Тхостов А.Ш. Психологические последствия развития информационных технологий. *Национальный психологический журнал*. 2012. № 1 (7).
4. Емелин В.А., Рассказова Е.И., Тхостов А.Ш. Разработка и апробация методики оценки изменения психологических границ при пользовании техническими средствами (МИГ-ТС). *Психологические исследования*. 2012. № 2 (22).
5. Доктрина інформаційної безпеки України. Указ Президента України від 08.07.09 р. № 514. 2009.